

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรตันตปิฎก

The Role of Buddhism Propagation of The Disciples in The Suttanta Pitaka

พระประยูร รุ่งเรือง

Phra Prayoon Rungruang

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโศภน นครปฐม
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Palisuksa Buddhagosa Campus, Thailand
E-mail: 6311205016@mcu.ac.th

Received May 12, 2022; Revised June 10, 2022; Accepted June 22, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติและคุณสมบัติของพระสาวกองค์สำคัญ 2) เพื่อศึกษาวิธีการและการปฏิบัติเพื่อที่จะบรรลุธรรมของพระสาวก และ 3) เพื่อวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรตันตปิฎก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและเอกสารที่เกี่ยวข้องนำข้อมูลที่ได้มารวบรวมวิเคราะห์ สรุปเรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณสมบัติก่อนบรรลุธรรมหรือก่อนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาของพุทธสาวกมีชาติกำเนิดมาจากทุกชนชั้นวรรณะ เมื่อได้รับการมาบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย 2) วิธีการและการปฏิบัติเพื่อที่จะบรรลุธรรมของพระสาวก พบว่าสังคมอินเดียในอดีตการออกบวชเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตในการที่จะแสวงหาโมกขธรรม หากผู้ใดต้องการหลุดพ้นจากภาระหน้าที่ที่ถูกมอบหมายหรือถูกกำหนดโดยสังคมจารีตประเพณีและวัฒนธรรมก็ต้องแสวงหาความสุขสงบโดยการออกบวชและศึกษาศิลปวิทยาอยู่ในสำนักที่บรรพบุรุษหรือตนเองเลื่อมใสศรัทธา แล้วบำเพ็ญเพียรภาวนา ช่วยถ่ายทอดความรู้ของครูอาจารย์ต่อไปหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับจริตหรือวิสัยทัศน์ของแต่ละบุคคล 3) วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรตันตปิฎก พบว่า หลังจากบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว พุทธสาวกทั้งหลายต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาที่ตนเองถนัด การช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือโดยการปลีกวิเวกไปตามสถานที่ที่ตนเองปรารถนาตามลำพังบ้างเที่ยวจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ กับพระภิกษุบริวารบ้าง ตามเสด็จพระพุทธเจ้าเพื่อสนองงานที่ตนเองมีความสามารถ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ตนเองยึดถือเป็นวัตรปฏิบัติ

คำสำคัญ: การเผยแผ่พระพุทธศาสนา; พระสาวก; พระสูตรตันตปิฎก

Abstract

This article has three objectives: 1) to study the history and qualifications of important disciples; 2) to study methods and practices for attaining the dharma of the disciples; and 3) to analyze the roles of the disciples' propagation of Buddhism in the Suttanta Pitaka. This was qualitative research, which studied data from Theravada Buddhist scriptures and related documents. Analyze, summarize, and compile a descriptive lecture.

The results of the research showed that 1) the qualifications before attaining dharma or before becoming ordained in Buddhism of the Buddhist disciples who were born from all castes, when being ordained in Buddhism, must practice within the framework of the Dharma discipline; 2) methods and practices for attaining the enlightenment of the disciples found that in the past Indian society, ordination was necessary for one's life to seek Mukkha Dharma if one wanted to break free from the entrusted obligations. or is determined by society, customs and culture, must seek peace and happiness by ordaining and studying the arts in the school where the ancestors or themselves worshiped and meditated and meditated Help to pass on the knowledge of the teacher or not depends on the individual's ethics or vision; and 3) analyzing the role of Buddhism's propagation of the disciples in the Suttanta Titaka, it was found that after attaining an Arahant, the Buddhist disciples all followed their own best practices by helping to propagate Buddhism or by seclusion. According to the place where he wishes to be alone, some travel to different places with their families, some follow the Lord Buddha in order to fulfill the work that he has the ability to follow the principles that he adheres to as a practice.

Keywords: Propagation of Buddhism; Disciples; Suttanta Pitaka

บทนำ

ประเทศไทยและประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกในปัจจุบันนี้ มีการพัฒนาและมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางด้านการศึกษา ด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีต่างๆ โดยเฉพาะด้าน การศึกษาได้มีการพัฒนาและได้รับ ความสนใจอย่างกว้างขวางทั้งในด้านการศึกษาเชิงวิชาการทั่วไป และวิชาการด้านศาสนา โดยเฉพาะด้านการศึกษาด้านศาสนาในมุมมองด้านหลักธรรม จริยศาสตร์ และปรัชญาได้มีการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยและเปรียบเทียบเนื้อหาสาระของแก่นธรรม (สุนทร ณ รัชชี, 2530) และปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเวลาเพื่อให้เกิดประโยชน์และบรรลุเป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิตให้มากที่สุด เมื่อเวลาผ่านไป และมีผู้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ วิจัยมากขึ้นก็ยิ่งทำให้เกิดปัญหาทาง ความคิดเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากขึ้นด้วยเช่นกัน มีการตีความหลักธรรมคำสอนที่

หลากหลายและแตกต่างกันไป ทำให้ดูเหมือนว่าคำสอนบางอย่างมีการตีความอธิบายความยังไม่ชัดเจน จำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้าข้อมูล และหาคำตอบที่ชัดเจนออกมาให้เป็นที่ยอมรับกัน โดยทั่วไปโดยปราศจากข้อระแวงสงสัย เป็นการยอมรับหลักธรรมคำสอนที่เป็นแนวทางเดียวกัน อันเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงที่มนุษย์สามารถสัมผัสและเข้าถึงได้ มีแนวทางการปฏิบัติบรรลุผลแห่งการปฏิบัติตามวิถีที่ถูกต้อง (พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตฺโต, 2556)

พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ก็เพราะพุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมไปดำเนินชีวิตบนแนวทางที่ถูกต้อง (Damnoen et al, 2021) โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมเป็นที่เจริญศรีทธาของประชาชนที่พบเห็นและสามารถประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้เป็นอย่างดี (อรชร ไกรจักร และคณะ, 2564; พระสมชาย บัวแก้ว, พระมหาบุญศรี วงศ์แก้ว และ สุเชาว์ พลอยชุม, 2564) การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมีแนวทางที่หลากหลายและมีผู้ปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกันไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระปลัดคมศักดิ์ รุ่งศิริ, พระปลัดสมชาย ดำเนิน, 2565) ความเจริญ หรือความเสื่อมทรุดของพระพุทธศาสนาจึงเป็นความรับผิดชอบของพุทธศาสนิกชนโดยตรงซึ่งต้องคอยคุ้มครองป้องกันและแสดงบทบาทที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (พระปลัดสมหวัง ศรีเพ็ญ และ วิโรจน์ คุ้มครอง, 2565) ต้องหมั่นศึกษาเล่าเรียนและมีความแตกฉานในพุทธพจน์พร้อมทั้งนำหลักธรรมที่ได้ศึกษามาปฏิบัติ และเผยแผ่ได้อย่างถูกต้อง

ปัจจุบันนี้ มีความคิดเห็นเรื่องหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาแตกต่างกันออกไป มากขึ้น ตามลำดับ ต่างคนต่างกลุ่มก็วิเคราะห์ วิพากษ์หลักธรรมบางข้อตามความเชื่อหรือความ คิดเห็นของตนหรือกลุ่มของพวกตนเองโดยไม่ยอมรับการตีความหลักธรรมคำสอนจากชนกลุ่มอื่นที่มี ความคิดเห็นแตกต่างออกไป ได้ยึดหลักการและวิธีการปฏิบัติตามแบบเฉพาะของตนเองในการตีความหลักธรรมคำสอน (Chanthathong, 2021) ไม่สามารถนำหลักธรรมบางข้อที่มีการขัดแย้งทางความคิด ไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้ นอกจากนั้นผู้ที่ไม่มีความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้แสดงแก่พระอริยสาวกจนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ บางคนได้แอบอ้างหรือกล่าวจาบจ้วงว่า ตนเองคือ พระอริยสาวกรูปหนึ่งของพระพุทธองค์ที่ได้กลับชาติมาเกิดใหม่ในโลกนี้ และพุทธศาสนิกชน ผู้ที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมะคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงก็หลงเชื่อตามคำ แอบอ้างนั้น ผลที่ตามมาก็คือถูกครอบงำทางความคิดโดยชาตวิจรรย์ญาณในการตัดสิน หรือวินิจฉัย อย่างมีเหตุผลและถูกชักจูงให้ประพฤติปฏิบัติในทางผิดพลาดหรือก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินได้ (Tan & Damnoen, 2020) หรือมีแนวทางป้องกันช่องทางแห่งความเสื่อมและผลกระทบที่เกิดขึ้นอันเป็นผลเสียในระดับต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ (พระมหากิตติธัมมฐ์ สุกิตติเมธี, 2564)

ดังนั้น การศึกษาบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตอปัญหาในครั้งพุทธกาลจึงมีความจำเป็นที่ต้องได้รับการทบทวนหรือย้อนกลับไปสืบค้นข้อมูลของธรรมะที่พระสาวกได้บรรลุเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รับความรู้อย่างกระจ่างแจ้ง ชัดเจน บรรลุเป้าหมายและนำไปสู่ข้อสรุป

ที่เป็นไปใน แนวทางที่สอดคล้อง และยอมรับกันโดยปราศจากข้อขัดแย้งใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นการกำจัดปัญหาหรือ อุปสรรคทางความคิดที่แตกต่างกันเกี่ยวกับหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แนวทางที่นำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปในทางเดียวกันได้ดีทางหนึ่งก็คือการศึกษาเปรียบเทียบหัวข้อธรรม แต่ละข้อที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เหล่าพระสาวก จะทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจ และนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่ภูมิปัญญาของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและคุณสมบัติของพระสาวกองค์สำคัญ
2. เพื่อศึกษาวิธีการและการปฏิบัติเพื่อที่จะบรรลุธรรมของพระสาวก
3. เพื่อวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับนักบวชนอกศาสนาและพุทธบัญญัติที่เกี่ยวกับนักบวชนอกศาสนาที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และข้อมูลจากบทความ หนังสือ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการวิจัยเอกสารการวิจัยเอกสาร คือ การค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎกจำแนกเป็นข้อมูล 2 ระดับ คือ ข้อมูลปฐมภูมิ: ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอื่นๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก ข้อมูลทุติยภูมิ: ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากตำราวิชาการ บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร จึงได้ทำการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ หลังจากที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมดแล้ว มีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1) การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในหัวข้อตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่กำหนดไว้
- 2) ประวัติและคุณสมบัติของพระสาวกองค์สำคัญ วิธีการและการปฏิบัติเพื่อที่จะบรรลุธรรมของพระสาวก และ วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก และนำเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาต่อไป

ผลการวิจัย

1. ประวัติและคุณสมบัติของพระสาวกองค์สำคัญ

ผลการวิจัย พบว่า พระสาวกที่ได้บรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ก็ประพจน์พรหมจรรย์อันหมายถึงประพจน์ธรรมอันประเสริฐ กล่าวคือ ท่านเหล่านี้จะประพจน์ปฏิบัติตนเช่นเดียวกันพระพุทธรองค์ คือจาริกไปตามที่ต่างๆ เพื่อประกาศพระศาสนา ถึงพร้อมด้วยธรรม สมควรได้รับการสักการะด้วยของที่เขานำมาบูชาโดยถว้นหน้า เพราะเป็นเนืองนาบุญของโลกที่ไม่มีนาบุญอื่นใดยิ่งกว่าพระสาวก โดยมากเป็นผู้ศึกษาเล่าเรียนพระพุทธรพจน์จนแตกฉาน พร้อมกับนำหลักธรรมมาปฏิบัติและเผยแผ่แก่สาธารณชน หลักพระธรรมวินัยที่พระพุทธรเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้เพื่อเป็นแบบแผน หรือกรอบสำหรับควบคุมพระภิกษุสงฆ์มิให้ประพจน์นอกกรอบพระธรรมวินัย (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

คุณสมบัติก่อนบรรลุนิพพานหรือก่อนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธรศาสนาของพุทธรสาวกมีชาติกำเนิดมาจากทุกชนชั้นวรรณะ มีทั้งที่เป็นวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร และจัณฑาล ต่างรูปต่างวรรณะ ใช้ชีวิตความเป็นอยู่ภายใต้กรอบจำกัดของสังคมที่มีการแบ่งชนชั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) แต่เมื่อได้เข้ามาบวชในพระพุทธรศาสนา ล้วนปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย ที่ควบคุมพฤติกรรมที่เรียกว่า ลิกขาบท 227 ข้อ เหมือนกันหมดโดยเสมอภาคกัน ไม่มีใครเหลื่อมล้ำต่ำสูงกว่ากัน พุทธรสาวกทุกรูปมีฐานะเท่าเทียมเสมอภาคเหมือนกันหมด เป็นวิธีการปกครองสงฆ์ที่ชาญฉลาดของพระพุทธรองค์ในการควบคุมหรือขจัดปัญหาทางสังคมในเรื่องการถือชนชั้นวรรณะ (สุนทร ณ รั้งยี, 2530) พระสาวกส่วนมากมีชาติกำเนิดมาจากวรรณะพราหมณ์ เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ พระอรุเวลกัสสปะ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ เป็นต้น สาเหตุน่าจะเป็นเพราะชนชั้นวรรณะนี้มีกษัตริย์เกี่ยวข้องอยู่กับศาสนา เป็นผู้ทำหน้าที่ศึกษาคัมภีร์ไตรเพท และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอยู่ตลอดเวลา จึงมีโอกาสนี้จะน้อมจิตให้เลื่อมใสศรัทธาไปในทางออกบวชและบำเพ็ญเพียรภาวนาเพื่อแสวงหาโมกษะคือความหลุดพ้นเป็นจุดหมายสูงสุด (บรรจบ บรรณรุจิ, 2535)

การศึกษาศิลปวิทยาและการแสวงหาความรู้ของเหล่าพุทธรสาวกโดยเฉพาะชนชั้นวรรณะกษัตริย์ก่อนเข้ามาบวชในพระพุทธรศาสนานั้น สันนิษฐานได้ว่าทุกท่านน่าจะได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี โดยเฉพาะศิลปวิทยาที่นิยมศึกษากันในสมัยนั้นก็คือ ศิลปะศาสตร์ 18 ประการ ศิลปวิทยาเหล่านี้เป็นที่นิยมศึกษากันมากสำหรับผู้ที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ แม้พระพุทธรเจ้าเองก็เคยศึกษามาแล้วในสำนักครูวิศวามิตร ศิลปวิทยาเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องศึกษาครบ 18 ประการ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552) ศึกษาเพียงวิชาใดวิชาหนึ่งจนมีความชำนาญสามารถนำมาประกอบอาชีพก็ถือว่าประสบผลสำเร็จทางการศึกษา สาวกที่เกิดในวรรณะกษัตริย์ส่วนมากไม่ได้ระบุหลักฐานว่าศึกษาศิลปวิทยาประเภทใดบ้าง แต่เชื่อว่าจะต้องได้รับการศึกษามาเป็นอย่างดี นอกจากพุทธรสาวกที่บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุน้อย เช่น พระราหุล และพระสิวลี เป็นต้น เชื่อกันว่ามีการศึกษาคัมภีร์พระเวท

ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา เพื่อนำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พุทธสาวกที่มีชาติกำเนิดมาจากวรรณะพราหมณ์ ส่วนมากได้รับการศึกษาเกี่ยวกับคัมภีร์ไตรเพท (ฤคเวท ยชุรเวท และสามเวท) ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานในวรรณะของตน (สุนทร ฌ รังสี, 2530) คัมภีร์ไตรเพทเป็นวิชาพื้นฐานที่คนในวรรณะพราหมณ์ต้องศึกษา ส่วนศิลปะวิทยาศาสตร์อื่น ๆ ขึ้นอยู่กับความถนัดหรือความพิเศษของแต่ละบุคคล

พระสาวกที่เกิดในวรรณะแพศย์ซึ่งเป็นชนชั้นเกษตรทำงานเกี่ยวกับเกษตรกรรมและประกอบอาชีพทางการค้าขาย เป็นผู้มีความรู้ทางการเงินถึงขั้นเป็นเศรษฐีด้วยกันเกือบทุกรูปแบบ บางรูปเคยอยู่ในปราสาทสามหลังในสามฤดูก็มี มีฐานะความเป็นอยู่ไม่น้อยหน้าวรรณะกษัตริย์และวรรณะพราหมณ์ ส่วนการศึกษาของชนชั้นนี้มิได้ระบุชัดเจนว่ามีการศึกษาศิลปศาสตร์สาขาใด สันนิษฐานได้ว่าเป็นผู้มีการศึกษาสูง ส่วนมากสนใจศึกษาทางด้านเกษตรกรรมและการพาณิชย์ที่เกี่ยวกับการค้าขายตามตระกูลบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา และบางรูปก็ได้ศึกษาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษ ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพทางสังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจและอาชีพโดยทั่วไปของพุทธสาวกก่อนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา มีลักษณะทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันมีพุทธสาวกจำนวนมากที่มีเชื้อสายมาจากวรรณะกษัตริย์ มีทั้งกษัตริย์ เจ้าชายเชื้อพระวงศ์ บุโรหิตผู้เป็นที่ปรึกษาของพระราชาและมหาอำมาตย์ส่วนมากมีชาติกำเนิดอยู่ในแคว้นสักกะ มีวัฒนธรรมดีงาม ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจจัดว่าอยู่ในสภาพที่มั่นคง เจริญรุ่งเรือง อุดมสมบูรณ์ บางท่านไม่ต้องประกอบอาชีพก็มีความเป็นอยู่อย่างสุขสบายอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมชั้นสูง เจริญด้วยอารยธรรมอันดีงาม

พระสาวกที่มีชาติกำเนิดมาจากตระกูลพราหมณ์แต่ละรูปมีฐานะความเป็นอยู่ถึงขั้นร่ำรวยเป็นเศรษฐี มีชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นลูกของคนตระกูลใหญ่โต ได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี และประกอบอาชีพอยู่ในสังคมที่แตกต่างกัน บางรูปเป็นลูกของขุนนางผู้ใหญ่ในราชสำนักมาหลายชั่วอายุบรรพบุรุษพุทธสาวกเหล่านี้จึงมีความร่ำรวย มั่งคั่ง สุขสบายมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ส่วนผู้ที่มีเชื้อสายมาจากตระกูลแพศย์ส่วนมากพบว่าเป็นลูกผู้ดีมีสกุลถึงขั้นเป็นเศรษฐี แม้กระทั่งพุทธสาวกที่มาจากวรรณะศูทรและจัณฑาลก็จัดว่ามีความเป็นอยู่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพราะชนชั้นจัณฑาลอย่าง จูฬบันถก ก็ได้อยู่กับเศรษฐีผู้เป็นตาและได้อยู่ใกล้ชิดพระภิกษุสงฆ์ พระอุบาสีอยู่ในวรรณะต่ำ แต่ก็ได้รับการยอมรับนับถือเป็นที่ไว้วางใจของบรรดาเจ้าชายแห่งศากยราชสกุลเป็นอย่างดี ถือว่ามีเกียรติมีศักดิ์ศรีไม่แพ้ชนชั้นวรรณะอื่น ๆ

2. วิธีการและการปฏิบัติเพื่อที่จะบรรลุธรรมของพระสาวก ผลการวิจัยพบว่า ในสังคมอินเดียถือว่าการออกบวชเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตในการที่จะแสวงหาโมกขธรรม การออกบวชถือเป็นเรื่องธรรมดา เพราะสังคมถูกกำหนดกรอบของขั้นตอนการดำเนินชีวิตไว้ 4 ขั้นตอน หากผู้ใดต้องการหลุดพ้นจากภาระหน้าที่ที่ถูกมอบหมายหรือถูกกำหนดโดยสังคมจารีตประเพณีและวัฒนธรรมก็ต้องแสวงหาความสุขสงบโดยการออกบวชและศึกษาศิลปวิทยาอยู่ในสำนักที่บรรพบุรุษหรือตนเองเลื่อมใสศรัทธา (สุนทร ฌ รังสี, 2530) แล้วบำเพ็ญเพียรภาวนา ช่วยถ่ายทอดความรู้ของครูอาจารย์ต่อไป

หรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับจริตหรือวิสัยทัศน์ของแต่ละคนเพียรเจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามอุปนิสัยใจคอหรือจริตของตนเป็นอย่างดี พระสาวกที่มีความประสงค์ในการบรรพชาอุปสมบท บางรูปก็ได้ประสบกับอุปสรรคหรือปัญหาบางประการทำให้ได้อุปสมบทล่าช้า บางรูปก็ไม่ได้บวชก็มี จากการศึกษาวิจัยพบว่า อุปสรรคหรือปัญหาของการออกบวช มีสาเหตุมาจากปัจจัยหลายด้านด้วยกัน เช่น ญาติไม่ต้องการให้บวช เพราะต้องการให้เป็นผู้สืบสกุล หรือเป็นกำลังสำคัญของวงศ์ตระกูล ถ้าไม่ได้รับอนุญาตจากบรรดาญาติโดยเฉพาะมารดาบิดา การบวชก็ดำเนินไปไม่ได้ หรือเกิดจากความเชื่อถือดั้งเดิมของบรรดาเจ้าลัทธิต่างๆ และลูกศิษย์ผู้เป็นบิณฑบาตเป็นสิ่งขัดขวางในการบวช ต้องใช้เวลาในการโน้มน้าวจิตใจให้คลายทิฐิมานะละทิ้งลัทธิเดิม หันมาบวชในพระพุทธศาสนาบางครั้งต้องใช้วิธีแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เข้าช่วยจึงสำเร็จ เมื่อบวชเข้ามาแล้วต้องประพฤติปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดตามหลักพระวินัยจนกว่าจะได้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดอันเป็นอุดมคติของพุทธศาสนา นั่นคือการได้เข้าถึงภาวะแห่งนิพพาน เมื่อเข้าถึงภาวะนิพพานแล้วก็เรียกว่าพระอรหันต์บุคคล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) พระอรหันต์บุคคลผู้ที่ได้บรรลุพระอรหันต์แล้วได้ชื่อว่าเป็นพระอรหันต์มี 2 ประเภท คือ สุขวิปัสสกะ คือ ผู้ที่มีได้ฌานสำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยการเจริญวิปัสสนาล้วน และสมณยานิก คือ ผู้เจริญสมณะจนได้ฌานสมาบัติแล้วเจริญวิปัสสนาต่อจนได้สำเร็จอรหัตผล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตฺโต, 2551)

3. วิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก พบว่าหลังจากบรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว พุทธสาวกทั้งหลายต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาที่ตนเองถนัด การช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาหรือโดยการปลีกวิเวกไปตามสถานที่ที่ตนเองปรารถนาตามลำพังบ้างเที่ยวจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ กับพระภิกษุบริวารบ้าง ตามเสด็จพระพุทธองค์เพื่อรับสนองงานที่ตนเองมีความสามารถบ้าง ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ตนเองยึดถือและถือปฏิบัติเป็นวัตรบ้าง

พระสาวกถือว่าเป็นผู้ที่ได้มอบมรดกอันล้ำค่าแก่พุทธศาสนิกชนให้ได้ศึกษาและถือเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงได้วางหลักไว้ โดยยึดถือเอาแบบอย่างของบรรดาพุทธสาวกเป็นอนุสสติที่ให้คุณค่าต่อการประพฤติปฏิบัติคุณงามความดียิ่ง ๆ ขึ้นไป หากพระองค์ปราศจากซึ่งพระพุทธรูปแล้ว การแสดงธรรมเทศนาก็ดี บทบัญญัติที่เรียกว่าสิกขาบทที่ดี ก็จะไม่ปรากฏขึ้นให้ใครได้เห็นอย่างชัดเจนเหมือนดังปัจจุบัน และไม่มีผู้ใดรับรองหรือถ่ายทอดพุทธจริยาของพระพุทธองค์ที่ได้ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณให้ดำรงคงอยู่คู่สังคมโลก ดังนั้นการศึกษาวิธีการบรรลุธรรมของเหล่าพุทธสาวกจึงสมควรได้รับการศึกษาวิเคราะห์ในประเด็นอื่นๆ ให้กว้างขวางออกไป เพื่อเป็นแบบอย่างให้อนุชนคนรุ่นหลังได้ถือเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติเพื่อที่จะเพิ่มพูนความดีงามให้เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตสืบไป

อภิปรายผลการวิจัย

พระสาวกก่อนบรรลุลัทธิหรือก่อนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีชาติกำเนิดมาจากทุกชนชั้นวรรณะ เมื่อได้รับการมาบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย หลังจากบรรลุปะเป็นพระอรหันต์แล้ว พุทธสาวกทั้งหลายต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาของแต่ละบุคคล เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปตามสถานที่ต่างๆ โดยมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องกำกับ พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ก็เพราะพุทธศาสนิกชนนำหลักธรรมไปดำเนินชีวิตบนแนวทาง ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด ย่อมเป็นที่เจริญศรัทธาของประชาชนที่พบเห็นและสามารถประกาศพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้เป็นอย่างดี (อรชร ไกรจักร และคณะ, 2564) หมั่นศึกษาเล่าเรียนและมีความแตกฉานในพุทธพจน์พร้อมทั้งนำหลักธรรมที่ได้ศึกษามาปฏิบัติและเผยแผ่ได้อย่างถูกต้อง (พระสมชาย บัวแก้ว, พระมหาบุญศรี วงศ์แก้ว และ สุเชาว์ พลอยชุม, 2564) นำเสนอแนวทางในการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม เพื่อป้องกันในทางผิดพลาดหรือก่อให้เกิดการสูญเสียทรัพย์สินได้ (Tan & Damnoen, 2020) สามารถนำแนวทางที่ดีมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับการเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์และบรรลุเป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิตให้มากที่สุด

สรุป

คุณสมบัติของพระสาวกก่อนบรรลุลัทธิหรือก่อนที่จะเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนามีชาติกำเนิดมาจากทุกชนชั้นวรรณะ เมื่อได้รับการมาบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องปฏิบัติอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย หลังจากบรรลุปะเป็นพระอรหันต์แล้ว พุทธสาวกทั้งหลายต่างก็ประพฤติปฏิบัติตามปฏิปทาของแต่ละบุคคล เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปตามสถานที่ที่ตนเองปรารถนาตามลำพังบ้าง เทียวจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ กับพระภิกษุบริวารบ้าง ตามเสด็จพระพุทธเจ้าเพื่อสนองงานที่ตนเองมีความสามารถ ปฏิบัติตามหลักธรรมที่ตนเองยึดถือเป็นวัตรปฏิบัติ สามารถเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ผู้ศึกษาเห็นว่า การบรรลุลัทธิของพระสาวกล้วนมีความแตกต่างกันตามจริตรวมไปถึงบุพกรรมของท่านนั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่นักศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไปส่วนในโลกปัจจุบันมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีวิธีการอันทันสมัยรวดเร็วทันใจโดยเฉพาะด้านอินเทอร์เน็ต กำลังก้าวหน้าสู่ยุคใหม่ที่มีความสนองตอบต่อความรู้ความเข้าใจในทางที่ถูกต้องดีงาม อันจะนำประโยชน์และความสุขมาสู่มวลมนุษย์ได้อย่างแท้จริง เรื่องของผลประโยชน์และความสุขเป็นเรื่องจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันมากดังจะให้ความสงบสุขขึ้นในโลกเพื่อระงับความขัดแย้งกันโดยให้ความเมตตาธรรมจึงเสนอหลักในการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องการเผยแพร่ธรรมของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก
2. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวิธีการแสดงธรรมของพระสาวกในพระสูตรต้นตปิฎก
3. การศึกษาวิเคราะห์วิธีการเผยแพร่ธรรมของพระพุทธเจ้า

เอกสารอ้างอิง

- บรรจบ บรรรณรุจิ. (2535). *อสังคัมภีร์มหาสาวก*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระบุญสิริ มุ่งสุข และ วิโรจน์ คุ่มครอง. (2565). การบำเพ็ญบารมีและการบรรลุธรรมของพระเมสสิยาห์. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(1), 308–317. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/256923
- พระปลัดคมศักดิ์ รุ่งศิริ และ พระปลัดสมชาย ดำเนิน. (2565). พระธรรมกถึกกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย*, 4(1), 18–28. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemri/article/view/250687>
- พระปลัดสมหวัง ศรีเพ็ญ และ วิโรจน์ คุ่มครอง. (2565). การวิเคราะห์ทุกข์ในอรรถกถาสูตรที่มีความสัมพันธ์ต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนา. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 5(2), 654–663. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/256947
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2556). *พุทธวิธีในการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: พิมพ์สวย.
- พระมหากิตติธัมมัญญ์ สุกิตติเมธี. (2564). การวิเคราะห์แนวทางดเว้นจากความเลื่อมในปราคาสวรรค์. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(1), 84–95. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jmhs1_s/article/view/245026
- พระสมชาย บัวแก้ว, พระมหาบุญศรี วงศ์แก้ว และ สุเชาว์ พลอยชุม. (2564). อภิสมาจาร: กระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารศิลปการจัดการ*, 5(3), 895–907. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jam/article/view/251384>
- สุนทร ณ รังษี. (2530). *ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- อรชร ไกรจักร์, แม่ชีกฤษณา รักษาโณม และ พระมหาวิมลธรรม ญาณกิตฺติ. (2564). บุคลิกภาพของพระภิกษุตามหลักเวสาลีธรรม. *วารสาร มจร บาลีศึกษาพุทธโฆสปริทรรศน์*, 7(3), 113–125. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Palisueksabuddhaghosa/article/view/253499>
- Chanthathong, S. (2021). The Significance of the Right View (Sammaditthi) in Theravada Buddhism. *Journal of International Buddhist Studies*, 12(1), 61–70. <http://www.ojs.mcu.ac.th/index.php/JIBS/article/view/6693>
- Damnoen, P. S., Siri, P., Supattho, P. S., & Kaewwilai, K. (2021). The Development of Student Characteristics in According to the Nawaluk Framework of the Buddhist integration of Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College. *Asia Pacific Journal of Religions and Cultures*, 5(2), 126–135. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/ajrc/article/view/249662>
- Tan, C. C., & Damnoen, P. S. (2020). Buddhist Noble Eightfold Path Approach in the Study of Consumer and Organizational Behaviors. *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1), 1–20. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/235080>